

I samband med utfärdande av ett föreläggande av ordningsbot har en polis agerat på ett sätt som inte är förenligt med regeringsformens krav på saklighet och skyldigheten för en polis att uppträda på ett sätt som inger förtroende

Beslutet i korthet: En polis stoppade en man vid en trafikkontroll för att han inte hade stannat sin bil vid stopplikt. Mannen ville inte godta ett föreläggande av ordningsbot men ändrade inställning när polisen, efter viss diskussion, förklarade att han hade för avsikt att omhänderta mannens körkort. Polisen utfärdade ett föreläggande av ordningsbot och lät mannen behålla körkortet.

JO, som konstaterar att det inte funnits förutsättningar att omhänderta mannens körkort, uttalar att en befogenhet att besluta om ett körkortsomhändertagande eller andra åtgärder aldrig får användas för att påverka den enskilde att godkänna ett föreläggande av ordningsbot. JO uttalar också att det självfallet inte heller får förekomma något köpslående i samband med diskussioner om godtagande av ordningsbotsföreläggande i stället för att polisen upprättar en rapport över förseelsen. Polisens agerande har enligt JO stått i strid med regeringsformens krav på saklighet och skyldigheten för en polis att uppträda på ett sätt som inger förtroende. Polisen har åsidosatt de krav som ställs på en polis, och han kritiseras för sitt agerande.

Anmälan

I en anmälan till JO förde AA fram klagomål mot Polismyndigheten, polisregion Väst, och polisen BB för hans agerande i samband med utfärdandet av en ordningsbot. AA anförde i huvudsak följande.

Han stoppades av BB den 1 april 2018. BB hävdade att AA inte hade stannat på ett korrekt sätt vid stopplikt och ville skriva ut en ordningsbot. AA förklarade att han ansåg att han hade stannat korrekt och bad att BB i stället skulle rapportera förseelsen. Efter viss diskussion blev BB upprörd och sa att en rapport skulle sluta i tingsrätten och att BB då skulle bli tvungen att vittna. BB uttryckte också att AA inte kunde anses vara lämplig som bilförare om han inte var medveten om att han inte hade stannat vid stopplikten och inte var villig att godta en ordningsbot. BB hotade att återkalla hans körkort på plats och tog fram en blankett för detta. AA värdjade då till BB att ändra sig och skrev på

ordningsboten. Han anser att BB har gått långt utanför sina befogenheter och berövat honom rätten till en prövning av om han stannat vid stopplikten.

Utredning

Polismyndigheten (CC) yttrade sig över AA:s anmälan efter att ha hämtat in uppgifter från berörda befattningshavare.

Polismyndigheten redovisade följande synpunkter från polisassistenten BB.

Den aktuella dagen kontrollerade jag och min kollega ... bilisters agerande vid den stopplikten som finns i korsningen Storgatan/Rostocksvägen. Vid korsningen är det delvis skymd sikt och fordon på huvudleden kör ofta för fort genom korsningen.

AA körde på Storgatan. Han saktade ner vid korsningen men stannade inte vid stopplikten. Därefter körde han ut på Rostocksvägen. Efter att ha stoppat AA hävdade han att han stannat vid stopplikten. Jag förklarade att vi sett att han inte stannat och att jag kommer att rapportera honom för det aktuella trafikbrottet.

Under det samtal som följde förklarade jag att det finns två olika alternativ. Det ena alternativet är att en ordningsbot skrivs ut på plats, vilket innebär en lagakraftvunnen dom. Det andra alternativet är att en rapport upprättas för vidare handläggning av åklagare. Jag förklarade att sådan handläggning brukar leda till tingsrättsförhandling där en polis blir kallad som vittne. Vidare förklarade jag att denna typ av ärenden erfarenhetsmässigt brukar leda till en fällande dom.

Under mitt samtal med AA om själva situationen resonerade AA på ett sätt som gjorde att jag blev tveksam till om han överhuvudtaget visste vad han gjort och inte gjort när han framförde sin bil. Detta ledde i sin tur till att jag började fundera på om jag skulle omhänderta hans körkort direkt på plats. Jag förklarade för AA att aktuellt brott i sig kan leda till att polisman på plats gör ett körkortsomhändertagande samt att polisman även kan göra ett omhändertagande på grunder som rör förmågan att framföra ett fordon på ett trafiksäkert sätt. Samtalet mynnade ut i att jag förklarade för AA att jag ämnade skriva en rapport och att jag även ämnade omhänderta hans körkort eftersom jag uppfattade att han saknade förutsättningar att framföra sin bil på ett trafiksäkert sätt.

Därefter gick jag tillbaka till polisbilen och påbörjade processen med en rapport och ett omhändertagande av körkortet. Efter ett tag kom AA fram till mig och uppgav att vi skulle strunta i allt och att han ville skriva på en ordningsbot. Jag lyssnade på detta och bedömde att AA fört sitt tidigare resonemang i syfte att undkomma påföljd för gärningen. Jag funderade över situationen och kom sedan fram till att jag utifrån en sammantagen bedömning kunde utfärda en ordningsbot i enlighet med myndighetens föreskrifter och allmänna råd (RPSFS 2008:1, FAP 261-1). Utifrån samma sammantagna bedömning och AA:s omsvängning och numera raka dialog kring händelsen omvärderade jag även mitt beslut gällande ett körkortsomhändertagande. På min uppmaning utfärdade ... därefter ett ordningsföreläggande.

Jag har under inga omständigheter hotat AA, på något sätt, i syfte att få honom att skriva på en ordningsbot. Jag har heller inte nekat honom att få sin sak prövad och han skrev på ordningsboten av egen fri vilja.

Polismyndigheten redovisade följande bedömning.

Inledningsvis ska noteras att det som kommit fram i utredningen, enligt Polismyndighetens bedömning, inte ger ett tillräckligt stöd för slutsatsen att BB framställt något hot eller ultimatum i samband med utfärdandet av

ordningsbotsföreläggandet. Hans agerande kan dock starkt ifrågasättas vilket utvecklas nedan.

Utgångspunkten var att BB och ... hade observerat att AA passerat den aktuella korsningen utan att stanna, trots att det rådde stopplikt. Enligt Polismyndigheten saknas det anledning att ifrågasätta att polismännen uppfattat detta på ett korrekt sätt.

Redan inledningsvis efter att ha stoppats klargjorde AA att han var av uppfattningen att han hade stannat sitt fordon på ett korrekt sätt vid korsningen. I en sådan situation föreligger hinder mot utfärdande av ordningsbot enligt 48 kap. 15 § [rättegångsbalken] och RPSFS 2008:1, FAP 261-1. Det borde därför ha upprättats en rapport över förseelsen. BB valde dock att allmänt redogöra för de två olika alternativen (ordningsbot och rapport) och för körkortslagens bestämmelser om omhändertagande av körkort. Vidare uttalade han en avsikt att omhänderta AA:s körkort. Genom BB:s uttalanden i denna del kan AA inte gärna fått en annan uppfattning än att han skulle få en sämre behandling om han inte godkände en ordningsbot. Rimligen stärktes denna uppfattning när AA undertecknade ordningsboten och BB förklarade att han omvärderade beslutet om ett omhändertagande av körkortet. Även om BB:s avsikt inte var att genom hot eller ultimatum förmå AA att godkänna ordningsboten borde han ha insett risken för att AA skulle komma att uppfatta det så.

Det ska särskilt framhållas att Polismyndigheten inte kan se att förutsättningarna för ett omhändertagande av körkortet varit uppfyllda. Den bild som framträder i utredningen är inte att AA till följd av sjukdom, skada eller dylikt saknade förutsättningar att köra sitt fordon på ett trafiksäkert sätt (5 kap. 7 § första stycket 3 körkortslagen). Med utgångspunkt i vad som framkommit om själva förseelsen får det också anses stå förhållandevis klart att gärningen i sig inte var av den arten att det kunde antas att körkortet skulle komma att återkallas (5 kap. 7 § första stycket 2 och RÅ 1994 ref. 9). Sammanfattningsvis anser Polismyndigheten att BB:s uttalanden om ett omhändertagande var direkt olämpliga.

En polisman ska agera på ett objektivet och sakligt sätt. Det är av naturliga skäl särskilt viktigt i samband med att en polisman efterhör hur en misstänkt ställer sig till frågan om godkännande av en ordningsbot. Enligt Polismyndigheten kan BB:s tillvägagångssätt och uttalanden enligt ovan inte anses förenliga med de grundläggande kraven på saklighet och opartiskhet samt skyldigheten för polisanställda att uppträda på ett sätt som inger förtroende (1 kap. 9 § [regeringsformen] och 10 § polisförordningen). Tillvägagångssättet och uttalandena riskerar tvärtom att bidra till att underminera allmänhetens förtroende för polisen. Polismyndigheten tar därför avstånd från nämnda agerande.

Rättslig reglering

Bestämmelser om utfärdande av ordningsbot finns i 48 kap. rättegångsbalken (RB). Ordningsbot får utfärdas bl.a. vid underlåtenhet att stanna på korrekt sätt vid stopplikt eller trafiksignal (48 kap. 14 § andra stycket RB och Riksåklagarens föreskrifter [1999:178] om ordningsbot för vissa brott). Ett föreläggande av ordningsbot får inte utfärdas om den misstänkte förnekar gärningen (48 kap. 15 § RB).

En polis bör på grundval av gjorda iakttagelser, den misstänktes berättelse och övriga omständigheter bedöma om det finns förutsättningar att utfärda föreläggande av ordningsbot. Den misstänkte bör tillfrågas hur han ställer sig till frågan om godkännande innan föreläggandet skrivs ut. (Se det allmänna

rådet till 10 § Rikspolisstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om tillämpningen av ordningsbot inom Polisen, RPSFS 2008:1, FAP 261-1.)

Ett körkort ska omhändertas bl.a. om det på sannolika skäl kan antas att det kommer att återkallas på grund av att körkortshavaren har underlåtit att iaktta stopplikht och överträdelsen inte kan anses som ringa eller om körkortshavaren till följd av sjukdom, skada eller dylikt saknar förutsättningar att köra ett körkortspliktigt fordon på ett trafiksäkert sätt (5 kap. 7 § första stycket 2 och 3 och 3 § 4 körkortslagen). Om en varning av särskilda skäl kan anses vara en tillräcklig åtgärd ska ett körkort inte återkallas (5 kap. 9 § körkortslagen).

En polis ska iaktta saklighet och opartiskhet och i kontakter med allmänheten agera så hänsynsfullt som möjligt, visa behärskning och uppträda på ett sätt som inger förtroende (1 kap. 9 § regeringsformen och 10 § polisförordningen).

Bedömning

Av utredningen framgår att AA, omedelbart när han stoppades av BB och hans kollega, uppgav att han ansåg sig ha stannat på ett korrekt sätt vid stopplikten. Som Polismyndigheten angett i sitt yttrande har det därmed inte funnits förutsättningar att utfärda ett föreläggande av ordningsbot. Redan i det skedet borde BB ha upprättat en rapport över förseelsen.

BB inledde emellertid en diskussion med AA och förklarade därefter för AA att han hade för avsikt att omhänderta dennes körkort eftersom han bedömde att AA saknade förutsättningar att framföra sin bil på ett trafiksäkert sätt.

Enligt min mening ger varken BB:s egna uppgifter om hur han resonerade i frågan om ett körkortsomhändertagande eller utredningen i övrigt något stöd för att det funnits förutsättningar att omhänderta AA:s körkort på den angivna grunden. Av utredningen kan jag inte dra någon annan slutsats än att detta också måste ha stått klart för BB. När BB i det läget, och som situationen utvecklats, förklarade att han omedelbart skulle omhänderta AA:s körkort måste BB ha förstått att det fanns en uppenbar risk att det skulle kunna uppfattas som en påtryckning i syfte att AA skulle ändra inställning och godta ett föreläggande av ordningsbot. Att BB lät AA behålla körkortet sedan han förklarat sig villig att godkänna föreläggandet förstärker intrycket av att BB agerade i detta syfte.

En polis får i sin tjänsteutövning aldrig låta sig påverkas av att han eller hon känner ilska eller irritation över en persons uppträdande eller inställning i samband med ett ingripande. Han eller hon får självfallet inte heller försöka förmå en enskild att agera på ett visst sätt endast för att det är mest förenligt med polisens egen bekvämlighet, t.ex. förmå en person att godkänna ett föreläggande av ordningsbot för att polisen ska slippa inställa sig som vittne i en rättegång. Jag har inget att invända mot att en polis sakligt och objektivt informerar om hur ett ärende rättsligt kommer att hanteras om en person inte är beredd att godta ett föreläggande av ordningsbot. Det får emellertid inte ske på ett sådant sätt att det riskerar att av den enskilde uppfattas som ett

påtryckningsmedel. Givetvis får en befogenhet att besluta om ett körkortsomhändertagande eller andra åtgärder aldrig användas för att påverka den enskilde i en sådan situation. Självfallet får det inte heller förekomma något köpslående i samband med diskussioner om godtagande av ordningsbotsföreläggande i stället för att polisen upprättar en rapport över förseelsen.

BB:s agerande har stått i strid med regeringsformens krav på saklighet och skyldigheten för en polis att uppträda på ett sätt som inger förtroende. Han har således åsidosatt de krav som ställs på en polis.

Jag ser allvarligt på det inträffade. När en polis uppträder på det sätt som BB har gjort är det inte bara olämpligt i det enskilda fallet. Det riskerar också att påverka allmänhetens förtroende för polisen i stort på ett negativt sätt. BB ska kritiseras för sitt agerande och för de uttalanden han gjorde i samband med ingripandet mot AA.

JO har under det senaste året fått liknande klagomål som det som är aktuellt i detta ärende när det gäller polisens agerande i samband med ingripanden vid trafikförseelser. Mot den bakgrunden kan det finnas anledning för Polismyndigheten att i samband med utbildningar och i myndighetens arbete med bemötandefrågor uppmärksamma hur en polis ska uppträda vid utfärdande av föreläggande av ordningsbot.

Ärendet avslutas.